

УДК 378.147.091.33-028.22-028.17: [811.111'373:005.336.2-057.875]

Подосиннікова Г. І., Мельник Є. В.

ПРИНЦИПИ ТА КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ АВТЕНТИЧНИХ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті визначається поняття "автентичні відеоматеріали", та аналізується доцільність їх застосування у процесі формування англomовної лексичної компетентності студентів-філологів. Обґрунтовуються принципи відбору автентичних відеоматеріалів: відповідності лексичному рівневі студентів, соціокультурної орієнтованості інформації, тематичної різноманітності змісту, стилістичної диференціації мовного і мовленнєвого оформлення змісту та естетичної цінності. Критеріями відбору відеоматеріалів є: частотність вживання лексичних одиниць та їх вживаність у природному іноземному мовленні.

Ключові слова: інноваційна освіта, автентичні відеоматеріали, англomовна лексична компетентність, принципи та критерії відбору.

Постановка проблеми. Інтеграція України у світове співтовариство, розвиток міжнародних відносин та поява численних міжнародних виробничих, наукових, освітніх і культурних проектів висувають нові вимоги до організації підготовки фахівців-філологів. Зокрема, у світлі сучасних вимог до вищої філологічної освіти традиційні словесно-логічні способи вивчення лексичного матеріалу втрачають актуальність. У той же час все більш широко сьогодні застосовуються сучасні технічні засоби навчання іноземної мови, серед яких особливу роль відіграють автентичні відеоматеріали. Значний потенціал цього засобу навчання у забезпеченні ефективності процесу формування лексичної компетентності пов'язаний із наявністю соціокультурного контексту, у якому лексика вживається носіями мови, що робить актуальним дослідження питання про використання автентичних відеоматеріалів для формування у студентів-філологів англomовної лексичної компетентності. Важливим етапом роботи викладача з автентичними відеоматеріалами є процес їх відбору, а тому доцільно розглянути принципи та критерії відбору автентичних відеоматеріалів для формування англomовної лексичної компетентності студентів-філологів.

Аналіз актуальних досліджень. Питаннями застосування автентичних відеоматеріалів у процесі навчання іноземної мови займалися такі дослідники та методисти, як: Є. Л. Амірова, О. І. Барменкова, Н. І. Бичкова, Ю. І. Верисокін, Т. П. Леонтьєва, О. С. Дворжец, С. В. Колбіна, Т. В. Сидоренко, Т. О. Яхнюк та інші. Однак питання критеріїв та принципів відбору автентичних відеоматеріалів для формування у студентів-філологів англomовної лексичної компетентності не є вичерпаним, що робить тему дослідження актуальною.

Метою статті є формулювання принципів та критеріїв відбору автентичних відеоматеріалів для формування у студентів-філологів англomовної лексичної компетентності.

Основний зміст. У рамках сучасної освітньої парадигми виокремлюється значна кількість нових засобів навчання, що реалізують принципи інноваційної освіти, такі як: врахування реальних змін у характері суспільних вимог до особистості; розвиток здібностей особистості, необхідних їй самій та суспільству; збереження та розвиток творчого потенціалу особистості; включення особистості до соціально-ціннісної активності та забезпечення можливості її ефективної самореалізації [1, с. 31]. Одним із різновидів засобів навчання іноземної мови, який несе в собі потенціал до реалізації всіх зазначених принципів інноваційної освіти, є автентичні відеоматеріали.

За визначенням Р. Г. Ткаченко та Б. І. Роговської, відеоматеріалами вважаються будь-яка телепродукція (новини, інтерв'ю, ток-шоу, рекламні блоки і т. д.), а також художні, документальні, мультимедійні фільми, записані на плівку або цифрові носії та використовувані як дидактичний матеріал з можливістю багаторазового перегляду, використання режимів "стоп" і "пауза", швидкого пошуку потрібного фрагмента тощо [8, с. 8].

Поняття відеоматеріалів у методиці викладання іноземних мов тісно пов'язане із явищем автентичності, а всі відеоматеріали умовно поділяються на автентичні та неавтентичні. Як правило, під автентичністю розуміють правильність та оригінальність навчальних матеріалів (Л. П. Смелякова, Г. І. Подосиннікова, В. В. Черниш тощо). Так, І. І. Халєєва називає автентичними такі матеріали, які носії мови продукують для носіїв мови, тобто це власне оригінальні тексти, створені для реальних умов, а не для навчальної мети [9, с. 193]. На думку Е. Г. Азімова та А. М. Щукіна, автентичні матеріали – це матеріали для тих, хто вивчає мову, які використовуються в реальному житті країни [1, с. 25].

Таким чином, автентичними можна назвати ті матеріали, які використовуються у реальному житті тих країн, де розмовляють тією чи іншою іноземною мовою, а не є спеціально створеними для навчання іноземної мови. Відповідно, під автентичними відеоматеріалами (АВМ) розуміємо призначені для носіїв мови відеозаписи, що поєднують у собі візуальний та звуковий ряди, записані на плівку або цифрові носії з можливістю багаторазового перегляду, містять лінгвістичну та екстралінгвістичну інформацію про різні сфери життя іншомовного суспільства та не є спеціально створеними навчальними матеріалами.

Більшість іншомовних відеоматеріалів (документальні, художні фільми, навчальне кіно із країнознавчим змістом, інформаційні телепередачі, інтерв'ю, рекламні ролики, відеокліпи тощо) власне і є призначеними для самих жителів країни, мова якої вивчається. Це означає в тому числі й те, що вони не пристосовані для сприйняття людьми, які вивчають мову, що, з одного боку, створює низку проблем у процесі роботи з АВМ. Однак, з іншого боку, саме завдяки своїй автентичності такі матеріали дають можливість отримати правдиву та актуальну інформацію про спосіб життя, традиції та звичаї представників країни, мова якої вивчається, через знайомство з їхньою поведінкою в конкретних ситуаціях спілкування. Ефективним засобом навчання іноземної мови АВМ є і з точки зору лінгвістики, адже вони відтворюють основні характеристики процесу усного спілкування, а саме: лексичні та граматичні мовні одиниці, фонетичне та інтонаційне оформлення висловлювань, паралінгвістичні та екстралінгвістичні фактори, темпоральний зв'язок із ситуацією спілкування, контакт із співрозмовником [5, с. 32].

Для зняття можливих труднощів організації процесу навчання іноземної мови засобами АВМ, що можуть виникнути у зв'язку з непристосованістю АВМ до сприйняття людиною, яка вивчає мову, важливо враховувати принцип автентичності. Принцип автентичності, який у методиці викладання іноземних мов є одним із ключових принципів формування комунікативної компетентності, реалізується в трьох аспектах:

- 1) у відборі автентичних матеріалів;
- 2) у використанні методики роботи з автентичними матеріалами;
- 3) у моделюванні автентичного спілкування в навчальному середовищі [6, с. 149].

Так, найпершим аспектом та важливим етапом роботи з АВМ є відбір відеоматеріалу відповідно до конкретних принципів та критеріїв. При цьому, під критерієм відбору розуміються такі характеристики матеріалу, що дозволяють говорити про доцільність або недоречність його використання в навчальному процесі [4, с. 13]. Під принципом відбору розуміємо концептуальну позицію, на основі якої здійснюється сам процес відбору [10, с. 9].

Слід зауважити, що робота з АВМ обов'язково повинна включати їх методичну обробку, покликану вирішувати такі проблеми використання АВМ у процесі навчання іноземних мов, як невідповідність лінгвістичних характеристик багатьох АВМ вимогам нормативності та зразковості мови, відповідності мовному рівню студентів. Саме під методичною обробкою АВМ у методичній літературі розуміють сюжетний або тематичний відбір автентичних епізодів і розробку комплексу вправ до них для розвитку комунікативної, лінгвістичної та професійної компетентності студентів [3, с. 204].

Розглянемо найбільш важливі принципи та критерії, якими має керуватися викладач у процесі відбору АВМ для формування у студентів-філологів англомовної лексичної компетентності.

Так, Т. В. Сидоренко виокремлює такі провідні критерії та принципи відбору АВМ:

- відповідність мовної складності етапу навчання в рамках програмних вимог, що передбачає відбір навчального матеріалу з урахуванням ступеня його складності для сприйняття, репродуктивної і в подальшому продуктивної навчальної роботи студентів;
- відповідність змісту поточним навчальним цілям та професійним інтересам студентів;
- інформаційна цінність матеріалу, актуальність тематики;
- відповідність комунікативній тематиці, що передбачає відповідність змісту відео програмі навчання та є одиницею розгортання тематичної стратегії;
- мовна насиченість, різноманітність використання лексичних одиниць і мовних конструкцій;
- співвідношення звукового і зорового ряду;
- якість звукового художнього оформлення;

– критерій зразковості, що передбачає відбір автентичних матеріалів як одиниці навчання з точки зору розкриття теми, демонстрації розгортання композиції, презентації структури певного функціонально-смыслового типу мови;

– критерій жанрового розмаїття матеріалів, що може мати на увазі стимуляцію інтересу студентів до нетрадиційних навчальних матеріалів;

– критерій морально-етичного потенціалу, що має на увазі відмову від використання відеоматеріалів, що містять елементи насильства, жорстокості, аморальності [6, с. 208-209].

Окрім того, важливим аспектом відбору АВМ для роботи зі студентами-філологами стає урахування вимог професійно-орієнтованого навчання, що зумовлює визначення додаткових критеріїв відбору змісту відеосюжетів: їх професійної цінності, професійної інформативності та змісту професійної проблеми, яка може міститися у відеосюжеті [6, с. 188]. Так, добираючи АВМ для формування у студентів-філологів англомовної лексичної компетентності викладач має враховувати потенціал наявного у відео лексичного матеріалу для формування лінгвістичної компетентності студента-філолога, зокрема для ілюстрації тих чи інших лінгвістичних явищ, наявних у мові що вивчається.

С. Стемплескі також вважає, що при відборі АВМ необхідно враховувати адекватність мови АВМ ситуаціям реального життя, адже АВМ є одним із найбільш ефективних засобів опанування лексику невід'ємно від соціокультурного контексту, у якому вона вживається носіями мови [11]. Щоб забезпечити ефективність використання АВМ у навчальному процесі викладач має подбати про те, щоб мовлення дійових осіб чи дикторів у відібраних АВМ було природним, але достатньо чітким і повільним. Працюючи з відео фрагментами, слід звернути увагу на те, щоб мовлення не було вирваним із контексту. Важливим є і зміст АВМ, адже для забезпечення інтегрованого формування соціокультурної компетентності обрані матеріали мають представляти культуру країни, де говорять мовою, що вивчається, і бути цікавими для студентів.

Окрім того, слід звернути особливу увагу на власне лексико-орієнтовані аспекти відбору АВМ, адже саме вони становлять ефективну опору при навчанні активного вокабуляру студентів-філологів на основі АВМ. Так, О. В. Іванова, В. В. Тарасова, серед принципів відбору АВМ особливо наголошують на принципі урахування приблизної відповідності лексичного рівня студентів вокабуляру АВМ. Дослідники зауважують, що при перегляді відеофрагменту студенти повинні не лише розуміти його та відчувати ті чи інші емоції персонажів, але, в першу чергу, володіти відповідним мовним кодом [4, с. 13].

Одним із найважливіших критеріїв відбору АВМ є критерій частотності вживання певної лексичної одиниці, її вживаності в природному іншомовному мовленні. При цьому варто пам'ятати, що надмірна кількість невідомої та незрозумілої студентам лексики буде переобтяжувати перегляд матеріалу, викличе негативне ставлення студентів до перегляду. Тому важливо, щоб вокабуляр АВМ відповідав рівню лексичної компетентності студентів-глядачів. Додатково врахування цього принципу підвищує мотивацію, адже студенти охочіше працюють, коли відчують успіх у сприйнятті іншомовного мовлення, аніж коли стикаються з труднощами та не розуміють більшість тексту відео [4, с. 14]. Разом із цим, мовлення у відеофрагменті має бути не надто легким для сприйняття студентами-філологами, адже комунікативна значущість АВМ визначається саме тим, що мовлення дійових осіб чи диктора має бути значно ширшим та багатшим за мовлення самого студента.

Розглядаючи питання принципів відбору АХФ для формування англомовної лексичної компетентності, Т. О. Яхнюк виокремлює такі основні принципи відбору:

- 1) принцип соціокультурної орієнтованості інформації;
- 2) принцип тематичної різноманітності змісту;
- 3) принцип стилістичної диференціації мовного та мовленнєвого оформлення змісту відеоматеріалу;
- 4) принцип естетичної цінності відеоматеріалу [10].

Обґрунтовуючи принципи відбору АВМ, слідом за Т. О. Яхнюк, вважаємо, що принцип соціокультурної орієнтованості інформації є важливим при формуванні лексичної компетентності студентів, оскільки дає можливість поєднати процес вивчення лексики та мови із свідомим оволодінням соціокультурними знаннями про країну виучуваної мови. У рамках цього принципу поєднуються елементи країнознавства з мовними явищами, які виступають як засоби комунікації та ознайомлення з новою дійсністю [10, с. 12].

Принцип тематичної різноманітності змісту фрагментів враховує перелік тем, наданий Проектом програми з англійської мови для університетів та інститутів (1999 р.), а також основні положення концепції міжкультурного спілкування. Саме цей принцип дозволяє наповнити навчальний процес цілою низкою моделей життєвих ситуацій спілкування, які демонструють функціонування всіх соціальних факторів мови.

Принцип стилістичної диференціації мовного та мовленнєвого оформлення змісту відеоматеріалу повинен бути виділений з метою навчання студентів адекватного сприйняття словесного наповнення текстів відеоматеріалів, а також для подальшого навчання їх вибору стилю спілкування з використанням відповідних мовних засобів у залежності від умов комунікації [10, с. 13].

Нарешті виділення принципу естетичної цінності АХФ зумовлюється естетичною потребою, яка завжди знаходиться в центрі уваги студентів-глядачів та представляє собою ідеальну потребу пізнання і розвитку. Визначивши ці принципи відбору АХФ, автор зауважує, що їх дотримання дає змогу викладачеві відібрати відеоматеріал, який відповідає пізнавальним та емоційним потребам студентів і забезпечує їхню мотиваційну готовність до засвоєння лексичного матеріалу.

Висновок. Отже, використання такого засобу інноваційної освіти, як АВМ у процесі формування у студентів-філологів англійської лексичної компетентності у методиці викладання іноземних отримало неоднозначні відгуки. З одного боку, АВМ є одним із найбільш ефективних засобів формування лексичної компетентності студентів, що забезпечується переважно їх потенціалом у забезпеченні опанування лексики невід'ємно від соціокультурного контексту, у якому вона вживається носіями мови. Однак автентичність такого матеріалу, яка передбачає його непристосованість для сприйняття людьми, які вивчають мову, а не є її носіями, може створювати низку проблем, таких як: невідповідність лінгвістичних характеристик АВМ вимогам нормативності та зразковості мови, невідповідність рівню іншомовної компетентності студентів тощо.

Для вирішення проблем застосування АВМ у навчальному процесі та підвищення його ефективності викладач має попередньо методично обробити АВМ, що включає відбір АВМ на основі відповідних критеріїв і принципів. У ході дослідження було виокремлено як загальні, так і лексико-орієнтовані принципи та критерії відбору АВМ.

До загальних принципів та критеріїв відбору АВМ відносимо: відповідність програмним вимогам та поточним навчальним цілям студентів, інформаційну цінність матеріалу, співвідношення звукового і зорового рядів, якість звукового оформлення, зразковість, жанрове розмаїття та морально-етичний потенціал АВМ. Серед лексико-орієнтованих принципів та критеріїв відбору АВМ було розглянуто принцип відповідності рівня лексичної компетентності студентів вокабуляру АВМ, критерії частотності вживання ЛО та їх вживаності у природному іншомовному мовленні, а також принципи соціокультурної орієнтованості інформації, тематичної різноманітності змісту, стилістичної диференціації мовного і мовленнєвого оформлення змісту відеоматеріалу та принцип естетичної цінності відеоматеріалу.

Використані джерела

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – М. : Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Брушлинский А. В. Психология мышления и проблемное обучение / А. В. Брушлинский. – М. : Знание, 1983. – 96 с.
3. Дворжец О. С. Адаптация аутентичных видеозаписей к учебному процессу по английскому языку / О. С. Дворжец // Материалы II Международного семинара "Информационно-коммуникационные технологии в обучении иностранным языкам". – Омск : Изд-во ОмГУ, 2007. – С. 202–213.
4. Иванова О. В., Тарасова В. В. Практичний курс основної іноземної мови: Learning English Through Video: навчальний посібник. – Київ : ДДП "Експодрук", 2015. – 400 с.
5. Климова О. Методика роботи з відеоматеріалами на занятті з англійської мови / О. Климова // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – № 4 (Ч. 1), 2011. – С. 31–35.
6. Леонтьева Т. П. Опыт и перспективы применения видео в обучении иностранным языкам / Т. П. Леонтьева // Нетрадиционные методы обучения иностранным языкам в вузе : материалы респ. конференции. – Минск, 1995. – С. 61-74.
7. Сергеева Н. Н. Аутентичные видеоматериалы как средство развития социокультурной компетенции студентов экономических специальностей / Н. Н. Сергеева, А. Е. Чикунова // Педагогическое образование в России. – 2011. – №1. – С. 147–157.
8. Ткаченко Р. Г. Урок английского на английском : книга для учителя / Р. Г. Ткаченко, Б. И. Роговская, М. С. Карлайл. – М. : Просвещение, 2004. – 176 с.
9. Халева И. И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи / И. И. Халева. – М., 1989. – 193 с.
10. Яхнюк Т. О. Використання фрагментів художніх відеофільмів для навчання студентів мовних спеціальностей соціокультурної англійської лексики: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Т. О. Яхнюк. – Київ : Нац. лінгв. ун-т. – К., 2002. – 20 с.
11. Stempleski S. Video in Action: recipes for using video in language teaching / S. Stempleski, B. Tomalin. – L. : Cambridge University press, 1990. – 156 p.

Подосинникова А. И., Мельник Е. В.

**ПРИНЦИПЫ И КРИТЕРИИ ОТБОРА
АУТЕНТИЧНЫХ ВИДЕОМАТЕРИАЛОВ
ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ У СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ
АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ЛЕКСИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ**

В статье определяется понятие "аутентичные видеоматериалы" и анализируется целесообразность их использования в процессе формирования англоязычной лексической компетентности студентов-филологов. Обосновываются принципы отбора аутентичных видеоматериалов: соответствия лексическому уровню студентов, социокультурной ориентированности информации, тематического разнообразия содержания, стилистической дифференциации языкового и речевого оформления содержания и эстетической ценности. Критериями отбора являются: частотность употребления лексических единиц и их употребимость в естественной иноязычной речи.

Ключевые слова: инновационное образование, аутентичные видеоматериалы, англоязычная лексическая компетентность, принципы и критерии отбора.

Podosynnikova N. I., Mel'nyk Ye. V.

**PRINCIPLES AND CRITERIA
OF SELECTING AUTHENTIC VIDEO MATERIALS
FOR FORMING LEXICAL COMPETENCE
OF FUTURE TEACHERS OF ENGLISH**

Because of the lack of relevance in using verbal and logical ways of teaching vocabulary, it is expedient to seek some new means of forming lexical competence. One of such effective innovative means is authentic video materials that provide the sociocultural context of the use of vocabulary by the native speakers. Since today the issue of criteria and principles for selecting authentic video materials for formation of the English language lexical competence in philology students is not sufficiently studied, this makes the theme of the article topical.

The article deals with the problem of definition of the term "authentic video materials"; analyzed is the expediency of their application in the process of formation of English lexical competence in students-philologists at the present stage of innovative education development. Also, formulated are the principles and criteria for the selection of authentic video materials for formation of English lexical competence in students-philologists. In particular, among the lexical-oriented principles and criteria for selecting authentic video materials singled out were the following: the principle of the students' lexical level correspondence with authentic video materials' vocabulary, the criteria for frequency of the use of lexical units and their usage in natural language of native speakers, and also the principles of socio-cultural orientation of information, thematic variety of content, stylistic differentiation of speech and the speech design of the video content and the principle of aesthetic value of the video.

To achieve the goal, there were used such methods of scientific research as the study and analysis of psycho-pedagogical and methodological literature concerning the topic of research, analysis and synthesis, and a comparative method. The methodological basis of this study is laid by the positions developed in domestic and foreign works on the theory and practice of teaching foreign languages.

Key words: innovative education, authentic video materials, English lexical competence, principles and criteria of selection.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2017.